

The Defacto Gazette

МЭДЭЭЛНЭ

| ЗОРИГЖУУЛНА

| МЭДЭЛЖҮҮЛНЭ

Баасан, 2020.01.31, №04 (133)

УЛС ТӨР, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ, БИЕ ДААСАН,
УЛС ТӨРИЙН НАМААС ХАРААТ БУС, ДОЛОО ХОНОГ ТУТМЫН ГЛОБАЛ СОНИН

www.jargaldefacto.com

WEEKLY

ДеФакто **НИЙТЛЭЛ**
№513

Д.Жаргалсайхан
Эдийн засагч, нийтлэлч

“ТӨР БОЛ БИ”

ХУУЛИЙН ЗАСАГЛАЛ

Ц.Батболд
Хөгжлийн эдийн засагч (PhD),
олон улсын хуульч

ҮНДЭСТНҮҮДИЙН ЛИГ

IV НҮҮРТ

ДеФакто **ТОЙМ**

➤ 2019 ОНД МОНГОЛ
УЛСЫН АВЛИГА ЯМАР
ХЭМЖЭЭНД БАЙВ?

➤ АЙМГУУДЫН
ӨРСӨЛДӨХ ЧАДВАР
ЯМАР БАЙНА ВЭ?

VI НҮҮРТ

350 жилийн өмнө Францын хаан Людовик XIV ингэж хэлжээ. Гэхдээ эдүгээ төр бол нэг хүнээс биш, гурван үндсэн байгууллаас бүрддэг. Үүнд төр өөрөө, хуулийн засаглал, ардчилсан хариуцлагын тогтолцоо ордог ажээ (Ф.Фукуяама. “Улс төрийн тогтолцооны эх сурвалж”). Төр нь эрх мэдлийг бий болгож, хэрэглэдэг бол хуулийн засаглал, хариуцлагын тогтолцоо тэр эрх мэдлийг нь хянаж, тэнцвэржүүлдэг. Энэ гурван байгуулал зэрэг ажиллаж байж л орчин үеийн ардчилсан төр үүргээ гүйцэтгэж чадна.

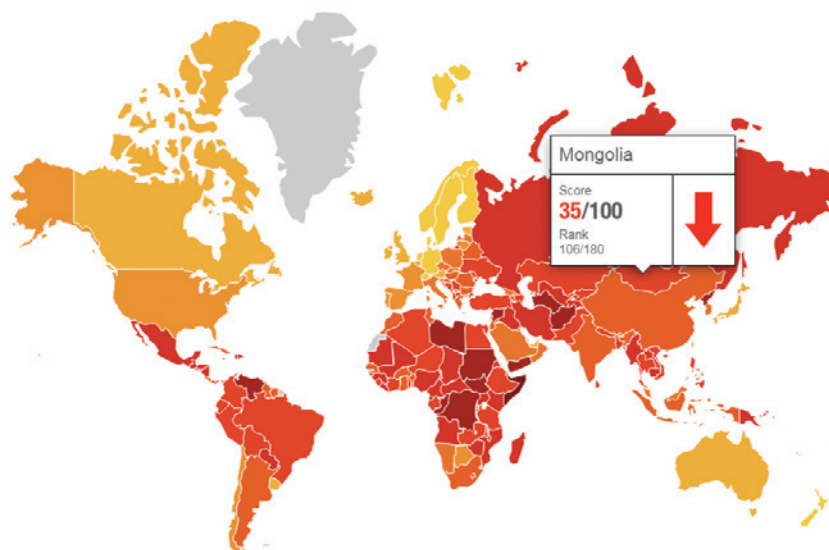
Харин монголын төрд эдүгээ авлига нүүрлэж, улсын хөгжлийн хамгийн том саад тотгор болоод байна. Олон улсын 2019 оны авлигын индексээр манай улс 35 оноо авч 180 орноос 106-д жагсав. Дэлхий даяар ч авлига буурахгүй байна. Гол шалтгаан нь улс төрд мөнгөний нөлөө их, авлига ужгирсантай холбоотой гэж тус индексийг эрхлэн гаргадаг Транспаранси Интернэшнл байгууллага дүгнэжээ. Намуудын санхүүжилт авлигыг төрүүлж, төрд итгэх иргэдийн итгэл алдарч, дэлхий даяар шударга ёсыг тогтоохыг шаардах боллоо. Авлига бага буюу 70-аас дээш оноотой улс орнуудад сонгуулийн санхүүжилтийн хууль эрх зүй тодорхой, системтэй хэрэгждэг бол 35-аас бага оноотой буюу их авлигатай орнуудад тийм зохицуулалт сул, эсвэл байхгүй ажээ.

The Defacto Gazette

НЭГ УЛИРЛЫН ҮНЭ
30.000₮

МОНГОЛ ШУУДАН
7007-8916

- ▶ Авлигатай улс оронд хууль биш, нам нэртэй, цөөн этгээдийн, эсвэл ганц хүний ашиг сонирхол засагладаг. Монголд төрийн эрхийг ээлжлэн болон эвсэн барьж ирсэн МАН ба АН хоёр “төр бол манай нам” гэж үзээд олон жил боллоо.

Эх сурвалж: <https://www.transparency.org/>

ХУУЛИЙН ЗАСАГЛАЛ

Нэг хүний эрх мэдлийг хязгаарласан Магнакарта гэдэг баримт бичиг 1215 онд Англид төрж, Жон хаанаар гарын үсгийг нь зуруулж байжээ. Хууль гэгч бүгдээрээ хүлээн зөвшөөрсөн баримт бичгийг хүн бүр дагах болсноор хүн төрөлхтөн асар түргэн хөгжсөнийг түүх батална.

Хуулийн засаглал нь хамгийн энгийнээр тодорхойлоход хүн бүр, ямар ч том эрх мэдэл, хөрөнгөтэй байсан хуульд захирагдаж амьдарна гэсэн үг. Нийгмийн амьдралын дүрэм нь цаасан дээр буулгасан хууль юм. Бүх хуулийн дээр Үндсэн хуулийн цэц биш Үндсэн хууль нь өөрөө байдаг. Монголд тэр хуулийн засаглал нь бүрэлдэхгүй, авлигадаа живээд буйн гол шалтгаан бол хууль боловсруулах, батлах, хэрэгжүүлэхтэй холбоотой.

Монголд, хууль боловсруулах явцдаа улс төр, нийгэм ба бизнесийн төлөөлөлтэй хангалттай зөвшилцөхгүй байна. Бас хууль судалгааны үндсэн дээр гардаггүй. Үр дүнд нь хуулиа үргэлж өөрчилдөг болчихсон. АНУ-ын жишгээр хуулийг санаачилсан гишүүний нэрээр давхар нэрлэж болох юм.

Хуулийг батлах явцад гишүүн бүрийн санал орсон гэхэд эргэлзээтэй. Өөрийн гишүүнчлэлтэй байнгын хороогоор нь ороогүй хуулиуд дээр гишүүд оролцох нь сул байна. Гэхдээ энэ бас зарим гишүүдийн мэдлэг чадвар, боловсролын түвшинтэй ч холбоотой. Уг нь ямар хуулийг

батлахад хэн яаж оролцсон, дэмжсэн, эсэргүүцсэн тухай мэдээлэл архивт, иргэд харах боломжтой байх ёстой.

Хамгийн их асуудалтай нь хуулийг хэрэгжүүлэх хэсэг. Ерөнхий сайд асан Н.Алтанхуяг “хууль ямар хамаатай юм бэ” гэж хүртэл хэлж байлаа. Энэ тухай дэлгэрэнгүй “[Бид ардчиллаас ухарч байна](#)” нийтлэлийг харж болно оо. Улс орнууд ардчиллаас ухрахдаа ихэвчлэн, хамгийн түрүүнд хуулийн засаглалыг үгүй хийдэг.

Монголд хуулийн засаглалыг өмнөхөөс нь дордуулах үйлдэл эрх баригчдын зүгээс гарсаар байна. Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл (ҮАБЗ) гэх субъектээр дамжуулж хууль тогтоох, шүүх засаглал руу халдах боллоо. Саяхан батлагдсан тэтгэврийн зээлийг нэг удаа тэглэх хуулийг үндсэндээ ҮАБЗ дээр шийдсэн. Дараа нь УИХ-ыг шууд шийдвэр гарга гэж шахсан нь нууц биш. Ингээд парламент маань хууль тогтоох эрх мэдлээ алдчихлаа. Энэ тухай НҮБ-ын Онцгой эрхт төлөөлөгч Мишэл Форст, Гарсиа Саяан нар гүйцэтгэх засаглал нь шүүх засаглалын үйл ажиллагаанд орох үед бие даасан шүүх үгүй болдог, ҮАБЗ-ийн зөвлөмжөөр шүүгч, прокуроруудыг чөлөөлсөн нь үүний нэг илрэл гэв. Монголын ҮАБЗ нь Ерөнхийлөгч, Ерөнхий сайд гэх гүйцэтгэх засаглалд хамаарах хоёр субъект, УИХ-ын дарга гэх хууль тогтоох засаглалд хамаарах этгээдүүдээс бүрддэг.

ХУУЛИЙН ЗАСАГЛАЛЫГ ХЭМЖИХ НЬ

Авлигын индексийг гаргахад оролцдог 10-аад байгууллагын нэг бол Дэлхийн шударга ёсны төсөл юм. Энэ бол ашгийн бус, хараат бус байгууллага бөгөөд улс орнуудын хуулийн засаглалын индексийг жил бүр гаргадаг. 2019 оны тайлангаар Монгол улс 55 оноо авч 126 орноос 53-т жагсаж, 2016 оноос 2 оноогоор буурчээ.

► Хуулийн засаглалыг тухайн орны хууль ба байгууллауд нь дараах дөрвөн зарчмыг ямар түвшинд тусгаж хэрэгжүүлж байгаагаар хэмждэг. Үүнд:

1. эгэх хариуцлага (accountability) буюу төр засаг, хувь хүн, хуулийн этгээд нь хуулийн дагуу хариуцлага хүлээдэг эсэх
2. шударга хууль буюу хууль нь ойлгомжтой, хэвлэгдсэн, тогтвортой ба ижил тэгш үйлчилдэг эсэх, хүний суурь эрхийг юуны өмнө аюулгүй байдал, гэрээний ба хөрөнгийн эрхийг хамгаалсан эсэх
3. нээлттэй засаглал буюу хуулийг хэрэгжүүлж, удирдан захирах, албадах процесс нь шударга, өгөөжтэй, хүртээмжтэй эсэх
4. маргааныг дөхөм, хараат бусаар шийдвэрлэх байдал буюу шударга ёсыг цагт нь чадвартай, ёс зүйтэй, хараат бус төлөөллөөр тогтоож чадаж буй эсэх зэрэг ордог.

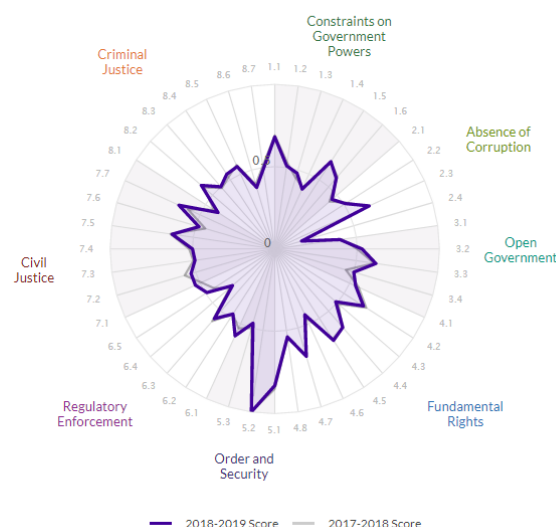
Mongolia

Region: East Asia & Pacific
Income Group: Lower Middle

Overall Score	Regional Rank	Income Rank	Global Rank
0.55	8/15	3/30	53/126
Score Change	Rank Change		
0.00	1▲		

Factor	Trend	Factor Score	Regional Rank	Income Rank	Global Rank
Constraints on Government Powers	—	0.54	8/15	7/30	62/126
Absence of Corruption	—	0.44	12/15	7/30	75/126
Open Government	—	0.51	9/15	10/30	58/126
Fundamental Rights	—	0.58	7/15	4/30	57/126
Order and Security	—	0.77	10/15	5/30	46/126
Regulatory Enforcement	—	0.49	9/15	9/30	75/126
Civil Justice	—	0.54	8/15	2/30	59/126
Criminal Justice	—	0.50	8/15	2/30	52/126

▲ Trending up ▼ Trending down Low Medium High

Эх сурвалж: Хуулийн засаглалын үзүүлэлт

Дээрх графикаас харахад монголд нийгмийн дэг журам, аюулгүй байдлын үзүүлэлт хамгийн өндөр гарсан бол авлигыг хянах, хуулийг хэрэгжүүлэх хоёр үзүүлэлт нь бусдаасаа сул байна.

ХУУЛИЙН ЗАСАГЛАЛЫГ ТОГТООХ НЬ

Хуулийн засаглал өөрөө бий болдоггүй, урт хугацааны нарийн, саад даваа ихтэй процесс. Англид л гэхэд бичигдээгүй заншлын хуулиас бичигдсэн, нийтийн хууль руу шилжихэд хаад, ноёдын хоорондын олон жилийн тэмцэл, зөвшилцөл гол үүрэг гүйцэтгэжээ. Мөн шашны нөлөө ч их оржээ. Шашны ямар ч өндөр мяндагтан Библээс дээгүүр биш гэх зарчим үйлчилдэг байж. Энэ нь цаасан дээр бичигдсэн хуулинд эрх мэдэлтнүүд бас захирагдах ёстой гэдэг соёлын хөрсийг бий болгожээ.

Монгол шиг хөгжиж буй оронд хуулийн засаглалыг бий болгохын тулд “төрийн албыг хөгжүүлж, бэхжүүлэх

шаардлагатай” (Ф.Фукуяама. “Deep state”). Төрийн алба хөгжих тусам иргэний нийгэм, хэвлэл мэдээлэл илүү сайн ажиллахыг шаарддаг. Эцэст нь, хуулийн засаглал гэдэг нь зөвхөн хуулийнхны биш, бүх хүнд хамааралтай асуудал. Хуулийн засаглал үр дүнтэй хэрэгжиж байгаа оронд авлига бага, улмаар ядуурал, ажилгүйдэл харьцангуй буурч, шударга ёс жинхэнэ утгаараа хэрэгждэг. Хуулийн засаглал байхгүй бол төр засаг нь авлигад идэгдэж, иргэдийн эрх чөлөө хумигдаж, эрдэм мэдлэг хүчгүйдэж, харанхуй нийгэм рүү гулсдаг.

2020.01.29

Ц.Батболд

Хөгжлийн эдийн засагч (PhD), олон улсын хуульч

Нэгдсэн Үндэстний байгууллагын 75 жилийн
ойд зориулан НҮБ-ын ажилтан Ц.Батболд бичив.

ХУУЛИЙН ЗАСАГЛАЛ

ҮНДЭСТНҮҮДИЙН ЛИГ

Өмнөх дугаарт гарсан "Том түүхийн сургамж" нийтлэлийн үргэлжлэл

Улс хоорондын маргааныг хэлэлцээр, арбитрын аргаар шийдвэрлэж, зэвсэглэлийг тууштай хорогдуулах замаар дайнаас сэргийлэх зорилготой энэ байгууллага Женев дэх одоогийн НҮБ-ын ордонд 1920 онд ажлаа эхлүүлэв. Мөн одоогийнх шиг 9-р сард гишүүн (63) бүр нэг саналтай Ерөнхий Ассамблей хуралдаж, бусад үед гол асуудлыг Англи, Франц, Итали, Япон гэсэн 4 байнгын гишүүн, 4 жилээр сонгогддог 9 байнгын бус гишүүн санал нэгдэж шийдвэрлэдэг байв. Дүрэмд заасанчлан, холбогдох талуудын хүсэлтээр маргааныг таслах буюу хууль зүйн дүгнэлт өгөх Олон улсын байнгын шүүх Гаагад байгуулав. Ингэснээр жижиг буурай орнууд хуулийн өмнө адил тэгш эрхтэй болж, колони хэвээр орнууд ч олон улсын хяналтын дор яваандаа тусгаар тогтнох агуулгатай Мандатын системд хамрагдав. Мөн АНУ-ын санаачилгаар 1921 онд Вашингтонд болсон бага хурлаар том оврын байлдааны хөлөг онгоцны дээд хязгаарыг Англи, Америк 500, Япон 300, Франц, Итали 167 мянган тонн багтаамжаар, 1930 оны Лондонгийн хурлаар Англи, Америк, Японы жижиг оврын цэргийн усан онгоцны харьцааг 10:10:7-оор тогтоосон нь их гүрнүүдийн стратегийн сэргөлдөөнийг сааруулахад том алхам болов.

Лиг дайны дараах тулгамдсан олон асуудлуудыг зохицуулж, дэлхийн эдийн засаг харьцангуй түргэн сэргэх нөхцлийг бүрдүүлж чадсан боловч, АНУ, Герман, ЗХУ-ыг оруулаагүй, шийдвэрийг нь биелүүлэхгүй нөхцөлд эдийн засгийн хоригоос өөр авах арга хэмжээгүй байсан нь түүний үр нөлөөг хязгаарлаж байв. АНУ-ыг татан оролцуулах Францын чармайлтаар аливаа маргааныг дайны аргаар шийдэхийг хориглосон Келлог-Бриандын (2 орны гадаад явдлын сайдууд) гэрээ 1928 онд байгуулагдаж, эцсийн дүнд 63 орон нэгдсэн байна. Гэвч 1932 онд Женевт болж 60 орон оролцсон зэвсэглэл хорогдуулах бага хурлаар довтлох чанартай зэвсгийг хориглох тухай АНУ-ын саналыг (Герман, ЗХУ дэмжсэн) бусад гүрнүүд хүлээн аваагүй байна. Хамгийн гол нь Лигийн дүрэм, зарчмыг илт зөрчсөн Герман, Итали, Японы түрэмгий үйлдлүүдийг зогсоож чадаагүй нь дахин дайнд хүргэсэн байна. Үүнд бусад орнууд энх цагт шилжиж цэрэг стратегийн нөлөөлөл суларснаас гадна, дэлхийн эдийн засгийн их хямрал гол хүчин зүйл болсон байдаг. Жишээ нь дэлхийн хоёрдугаар дайны ихэнх байлдаан нутагт нь болсон Франц сүйдэж Англи,

Америкаас холбоотнууддаа, түүний дотор Орост өгсөн зээл төлөгдөх найдваргүй болсны улмаас Версалын гэрээгээр Германд асар өндөр төлбөр ногдуулжээ. Вилсон эсэргүүцсэн боловч Лигийг цэрэгтэй болгох Францын саналыг өөрөө, Англи, Франц Германд дахин довтолвол АНУ туслах баталгааг конгресс унагаасан байсан тул дийлээгүй байдаг. Америкт одоогийнх шиг хувиа бодох (America first) хөдөлгөөн өрнөж, импортын татвараа нэмэгдүүлэх бодлого баримталсан нь Герман, Австрийн банкны дампуурлаас эхэлсэн эдийн засгийн хямралыг дэлхийд тараах ташуур болжээ.

Энэ нь бүх бурууг бусдад тохох үндсэрхэг милитарист үзлийг дэвэргэсэн популист удирдагчид Герман, Итали, Японд засгийн эрхэнд гарах нөхцлийг бүрдүүлсэн байна. 1932 онд Вашингтоны гэрээгээр хүчирхэгжих боломж хаалаа гэж Японы усан цэргийн офицерууд Ерөнхий сайдаа алж, адмирал хүн тавьсан байдаг. Германыг 1926 онд Лигт бүр гүйцэтгэх зөвлөлийн байнгын гишүүнээр элсүүлсэн боловч 1933 онд Гитлер канцлер болмогц хаяж гарсан бол, Япон Хятадыг довтолсныг нь, Итали Этиопид довтолсныг нь буруушаасны улмаас бас гарсан байна. Ингээд 1936 онд эхлээд Берлин-Ромын тэнхлэг, дараа нь Япон нийлсэн Коминтерний эсрэг гурвалсан эвсэл байгуулагдав. 1919 онд Москвад Коминтерн байгуулагдаж бусад оронд коммунист үзэл суртал дэлгэрүүлэх, коммунист нам байгуулахад идэвхтэй туслаж эхэлсэн нь зөвлөлтийн эсрэг үзлийг хүчтэй болгож, барууны орнуудын зүгээс дээрх эвсэлд зөөлөн хандах төдийгүй, Англи, Франц ЗХУ-тай биш Польштой харилцан туслах гэрээ байгуулж, Сталин Гитлертэй харилцан үл довтлох гэрээ байгуулахад хүргэсэн байна (1934 онд ЗХУ-ыг байнгын гишүүнээр элсүүлсэн боловч 1939 онд Финландыг довтолсон учир Лигээс хөөсөн). Ингээд 1939 оны 9 сард Герман Польшт довтлоход Англи, Франц Германд дайн зарласнаар дэлхийн хоёрдугаар дайн эхлэв.

Энэ үеийн Монголд хамаатай гол үйл явдал нь Манжуур тойрсон Хятад, Япон, Оросын харилцаа байв. Япон 1914 онд дэлхийн дайн эхэлмэгц Лиандун болон далай дахь Германы концессуудыг эзлэж, 1915 оны 1-р сард үндсэндээ дагуул улс бол гэсэн агуулгатай 21 зүйлийн тулган шаардалтаа Хятадад өгсөн байдаг. Тухайн үедээ орон нутгийн цэргийн ноёдыг захирч ядаж байсан ерөнхийлөгч Юань Ши Кай төдийлөн эсэргүүцэж

чадаагүй боловч, 1919 онд Версалийн гэрээгээр Германы эзэмшлийг Японд шилжүүлэхэд дургүйцсэн Бээжингийн их сургуулийн оюутны “5-р сарын 4-ний хөдөлгөөн” засгаа шүүмжилсэн хувьсгал болон өрнөв. 1919 оны 7-р сард Зөвлөлтийн гадаад хэргийн орлогч Л.Карахан хаант засгаас байгуулсан тэгш бус гэрээнүүдийг хүчингүй болгож, Оросын эзэмшил, ялангуяа төмөр замын эрхээ буцаан өгнө гэж мэдэгдсэн нь ЗХУ-д хандах Хятадын ард түмний хандлагыг эрс өөрчилсөн гэдэг. 1920 онд Коминтерний төлөөлөгч Г.Войтинский Хятадын социалист залуучуудын хорооны хуралд ирж, 1921 оны 7-р сард Хятадын коммунист нам байгуулагдаж, эхнээсээ коминтерний шууд заавар чиглэлтэй ажиллаж эхэлсэн ба 5-р сарын 4-ний хөдөлгөөний гол хүмүүс ч түүнд нэгдсэн байна. Улмаар 1923 онд ЗХУ өөрийн төлөөлөгч М.Бородиныг Өмнөд Хятадад бэхжээд байсан Гоминданы засгийн газарт илгээж, цэргийн хүчтэй болоход нь туслаж эхлэв.

Тэр болтол Орос бол Шинжаан, Манжуурт түрэн орж ирсэн хамгийн эхний “гадаад чөтгөр” байсан төдийгүй, 1860 онд Англи-Францын цэрэг Бээжинд орж хааны ордныг шатаахад Оросын залуу дипломат Н.Игнатев хэл нэвтрэлцэхгүйг нь далимдуулан зуучилж туслах нэрээр айлгасаар Герман Францын нутаг шиг их газрыг буу дуугаргалгүй Орост өгүүлж, төрөлх нутгаа алдсан Манжийн хаан сэтгэлээр унасаар залуугаараа нас барж төрийн эрх бэлэвсэн хатанд нь шилжсэн гэдэг. 1925 онд Сун Ят Сен нас барахад Москвад 3 сар ном үзэж Гоминданы цэргийн сургуулийн захирал болсон Чан Кай Ши залгамжлагч болов. Тэрээр эхлээд Кантон, 1927 оноос хойд Хятад, 1928 онд Манжуурын цэргийн захирагчдыг дийлж буюу аргалж эрхэндээ оруулсаар Хятадыг ядаж гадна талаас нь харахад нэгдсэн улс болгов. Коминтерний заавраар коммунистууд Гоминдантай хамтарч ажилласан боловч тун удалгүй Чан Кай Ши Орос зөвлөхүүдийг нь баривчилж, хавчин мөшгиж эхэлснээр барахгүй, Манжуур дахь төмөр замын эрх өгөхийг шаардан тэнд байсан орос цэргүүдтэй байлдав (Сталин хариуд нь ЗХУ-д сурч байсан хүүг нь 1937 он хүртэл барьцаалж, тэр нь сүүлдээ орос авгайтай Тайваний ерөнхийлөгч болсон байдаг). Үүний улмаас Мао тэргүүтэй 80 мянган коммунистууд Өмнөд Хятадаас зугтан, нэг жилийн хугацаанд 9 мянган километр зам туулан 1935 онд Хойд Хятадад ирж тохинов.

Энэ хооронд Япон 1928 онд Манжуурт гол нөлөөтэй байсан цэргийн захирагч Жан Зоулинг алж, 1931 онд цэргээ оруулснаар 1932 онд Манжийн хааны залгамжлагч Пуй тэргүүтэй Манж Го тоглоомын улсаас гадна 1936 онд Өвөр Монголд Цахарын Дэмчигноров тэргүүтэй Мэнгү Го буюу Мэнгү Жун Зифу (Монгол цэргийн) засаг гэж байгуулжээ. Тэр нь Японы цэрэг зэвсгийн тусламжтай тэлсээр 1941 онд Хаалганд нийслэлтэй Монголын автономит холбоо болж 1945 оны чөлөөлөх дайн хүртэл оршин тогтносон, Халх голын дайнд ар, өвөр Монголчууд хоорондоо нэлээн байлдсан байдаг (Дэмчигноровыг 1949 онд Монголд зугтаж ирэхэд нь Чойбалсан найрсгаар хүлээн авсан боловч хэдэн сарын дараа баривчлан Хятадад тушааснаар урвагч гэж шийтгэгдэн 13 жилийн дараа өршөөгджээ). Улмаар ЗХУ 1935 онд Манжуур дахь Оросын эрхийг Манж Год зарж,

1941 онд Японтой Манжуурт эрхийг нь зөвшөөрч төвийг сахих гэрээ байгуулсан байна. Нөгөө талаар 1937 онд Гоминданы засгийн газартай гэрээ байгуулан зэвсгийн тусламж үзүүлж байсан ба 1945 оны 8-р сард Ар, Өвөр Монголыг нэгтгэхгүйгээр Монголын тусгаар тогтнолыг хүлээн зөвшөөрөх агуулга бүхий найрамдал-холбоотны гэрээ байгуулжээ.

АНУ-ын хувьд Японы эсрэг, Орос Хятадын үндэсний эрх ашгийг хамгаалах талд байсан байдаг. 1919 онд Цагаантныг дэмжсэн холбоотны 11 орноос Япон хамгийн олон буюу 70 мянган цэрэг оруулахад, АНУ улаантантай байлдахгүй үүрэгтэй 10 мянган цэрэг илгээж Японыг дипломат шугамаар шахаж байсан нь 1922 онд Сибирээс, 1925 онд Сахалинаас гарахад гол үүрэг гүйцэтгэсэн (бусад орны цэрэг 1920 онд гарсан), АНУ зохион байгуулсан хүмүүнлэгийн тусламж 10 сая илүү хүнийг өлсгөлөнгөөс аварсан гэдэг. Хятадын талаар ч нутаг дэвсгэрийнх нь бүрэн бүтэн байдлыг эвдэхгүй, “Нээлттэй хаалганы” бодлого явуулахыг бусад гүрнээс шаардаж, Японы эсрэг байлдахад Чан Кай Ши хамгийн их туслаж байв. (Үүнд Америкт өссөн, бүр өмнө зүгийн аялагатай эхнэр нь их үүрэг гүйцэтгэсэн гэдэг ба тэд Тайм сэтгүүлийн 1937 оны эхнэр нөхрөөр тодорч байсан байдаг. Мөн АНУ-ын ерөнхийлөгчтэй шууд харьцах зөвлөх өгөхийг гуйсных нь дагуу Рузвельт Хятад-Манж-Монгол судлаач О.Латтиморыг явуулснаар тэнд байсан Дилав хутагттай уулзуулж Америкт ирэхэд нь тусалсан байдаг).

Японы хувьд 1924 оны Америкийн имиграцийн хуулиар цагаач авах хязгаарыг 1890 онд хүн амд эзэлж байсан хувьд үндэслэн жилдээ 250 хүнээр тогтоосон нь үндэсний доромжлол гэж Токио дахь АНУ-ын ЭСЯ-ны үүдэнд оюутан амиа хорлосноос хойш Америкийн эсрэг үзэл газар авсан гэдэг. Их гүрнүүдийг дуурайн, хамтран хөгжих нэрийн дор Азийг эзлэх хүсэлтэй Японы хувьд тэрхүү “Монро доктринд” нь хамгийн бодитой саад АНУ гэж харах болжээ. Гэвч байгалийн баялаг муутай Япон тэр үед Америкаас импортын 40 хувийн, ялангуяа хаягдал металл, нефтийн өндөр хамааралтай байв. 1933 онд ерөнхийлөгч болж их хямралтай тэмцэх шинэ бодлого явуулж эхэлсэн Ф.Д.Рузвельт олон улсын харилцаанд хуулийг уландаа гишгэх үйлдэл гарч байгаагийн эсрэг “Карантинлах” санал 1937 онд дэвшүүлж, 1939 онд Японтой худалдаагаа зогсоохыг анхааруулсан нь АНУ-ын эсрэг дайнд бэлдэж эхлэхэд хүргэсэн гэдэг. Япон 1941 оны 12-р сарын 6-нд АНУ-ын Гавай дахь Перл Харбор боомтыг гэнэт довтолсон боловч гол сөнөөх зорилготой байсан хоёр нисэх онгоц тээгч нь байгаагүй таарсан ба хоёр дахь удаагаа 1943 оны 6-р сард Мидвей арлын орчим хийсэн довтоллыг нь Америкчууд урьдчилан мэдэж отсоноор өөрөө 4 нисэх онгоц тээгчээ сөнөөлгөснөөс хойш хамгаалах дайнд шилжсэн байдаг. Хэдийгээр эхэндээ цэргийн техник, бэлтгэлээр Япон хол илүү байсан боловч дэлхийн эдийн засгийн 46 хувийг үйлдвэрлэдэг болоод байсан АНУ-ыг дайнд татан оруулсан нь Япон, Герман дайнд ялагдах гол шалтгаан болсон гэж түүхчид дүгнэдэг.

2020.01.30

ДеФакто **ТОЙМ**

Ням гараг бүр VTV телевизээр 21 цагт гардаг Дефакто тоймын эмхэтгэл:
2020.01.26-ны дугаар
Долоо хоног бүрийн тойм, <http://jargaldefacto.com/category/12>

2019 ОНД МОНГОЛ УЛСЫН АВЛИГА ЯМАР ХЭМЖЭЭНД БАЙВ?

2019 оны Авлигын индексийг Transparency International олон улсын байгууллага танилцууллаа. Индексийг 180 орныг хамруулан 13 хүртэлх эх сурвалж мөн бизнесийн удирдах ажилтны санал асуулгаар 0-100 онооны хооронд тодорхойлсон. 0 (өндөр авлигатай) -100 (цэвэр). Дэлхийн улсуудын гуравны хоёр нь 50 онооноос доош оноо авсан ба дундаж нь 43 оноо авчээ. 2012 оноос хойш Эстони, Грек зэрэг 22 улс оноогоо сайжруулсан бол Канад, Австрали, Никарагуа зэрэг 21 улс оноогоо бууруулсан байна. Эдийн засгийн өндөр хөгжилтэй орнууд ч гэсэн авлигатай тууштай тэмцэхгүй бол ухралт гарч байгаа нь судалгаанаас харагдаж байна. Их 7 буюу G7 улс орнуудын хувьд Канад (-4), Франц (-3), Британи (-3), АНУ (-2) оноо алдсан, Герман болон Япон үзүүлэлтээ сайжруулаагүй бол Итали нэг оноогоор урагшилжээ. 2019 оны үнэлгээгээр Монгол улс 35 оноо авч, 180 орноос 106-д орсон. **Сүүлийн таван жилийн авлигын индексийг харвал:**

2014 онд- 39 оноо
2015 онд- 39 оноо
2016 онд- 38 оноо
2017 онд- 36 оноо
2018 онд- 37 оноо авч байв.

Улс төрийн намын мөн сонгуулийн санхүүжилтын хууль эрх зүйн орчин ба хэрэгжилт сайн байгаа улс орнууд уг судалгаагаар өндөр оноо авсан нь харагдаж байна. Уг үнэлгээгээр 70 ба түүнээс дээш оноо авсан улс орнуудад сонгуулийн санхүүжилтын хууль эрх зүй тодорхой, системтэйгээр хэрэгжиж байгаа бол 34-35 оноо авсан улс орнуудад зохицуулалт сул эсвэл зохицуулалтгүй байна. 2012 оноос хойш Авлигын индексийн оноогоо сайжруулж чадсан орнуудын 60 хувь нь сонгуулийн хандивыг эрх зүйн хүрээнд зохицуулж чадсан байна.

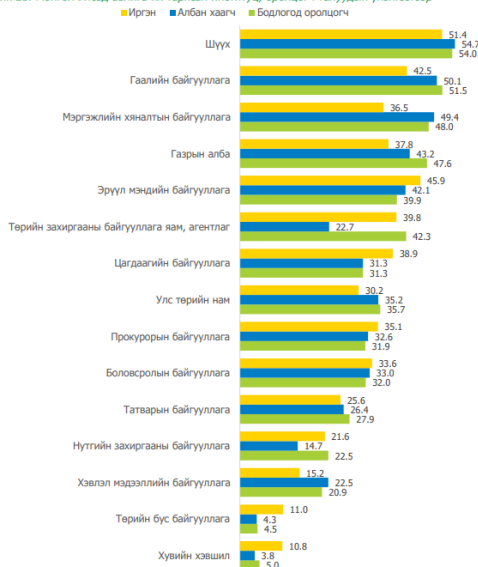
Монгол улсын авлигын индексийг гаргахад дараах 9 байгууллагын мэдээллийг эх сурвалжаар ашигласан байна. Эдгээр байгууллагууд тус тусдаа өөрийн хэмжээсийг гаргадаг.

ЭХ СУРВАЛЖУУД		2016	2017	2018	2019
World Bank Country Policy and Institutional Assessment		47	43	43	35 (2)↓
World Economic Forum Executive Opinion Survey		38	30	31	28 (3)↓
Global Insight Country Risk Ratings		47	35	47	47
Bertelsmann Foundation Transformation Index		36	41	41	37 (4)↓
IMD World Competitiveness Center World Competitiveness Yearbook Executive Opinion Survey		35	33	30	28 (2)↓
World Justice Project Rule of Law Index Expert Survey 2017 - 2018		38	36	36	36
The PRS Group International Country Risk Guide 2017		32	32	32	35 (3)↑
Varieties of Democracy (V-Dem) 2017		34	35	33	31 (2)↓
Economist Intelligence Unit Country Risk Service 2017		37	37	37	37

Авлигын эрсдэлт байдал нь гадаадын хөрөнгө оруулагчдыг цааш түлхэж дотоодын бизнесийн салбарт уналтыг бий болгож Монгол улсын өрсөлдөх чадвар буурч байна. Монгол улсын авлигын индекс унах болсон бас нэг шалтгаан нь хараат бус ажиллах ёстой төрийн институцууд болох аудит, шүүх, хууль тогтоох ба хэрэгжүүлэх байгууллагууд нь хараат байдалд орсноос авлига газар авч байгаа нь нөлөөлж байна. Авлигын томоохон хэргүүд шийдэгдэхгүй замхарч, ял шийтгэлгүй өнгөрч, авлигын улмаас улсад учирсан хэдэн зуун тэрбум төгрөгийн хохирлууд эргэн төлөгдөхгүй байгаа нь нийгэмд авлигын эсрэг тэмцэлд иргэдийн итгэлийг алдахад хүргэж байна. Авлигын хэргийн дагнасан шүүхийг байгуулах шаардлагатай. Цаашид Авлигатай Тэмцэх Газрыг улам бэхжүүлж Авлигын эсрэг хууль эрх зүйн орчин боловсронгуй болгож шинээр батлагдсан Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг эрчимжүүлэн авлигын асуудлыг үндсээр нь устгаж нийгэмд, ард иргэдэд итгэлийг авчрах нь нэн чухал асуудал болж байгааг онцолж байна.

Транспэрэнси Интернэшнл авлигыг бууруулж улс төрд итгэлцлийг бий болгохын тулд дараах зөвлөмжийг улс орнуудад хүргэж байна:

- ✓ Хяналт эрх мэдлийн тэнцвэрийг зохистой байдлаар хэрэгжүүлэх
- ✓ Төрийн алба болон Төсвийн зарцуулалтыг ашиг сонирхлын зөрчлөөс ангид байлгах
- ✓ Улс төрийн санхүүжилтыг хянаж, санхүүжүүлэгчээс улс төрд нөлөөлөх нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх
- ✓ Төрийн албанаас чөлөөлөгдсөний дараа үүсч болох ашиг сонирхлын зөрчлийг зохицуулах
- ✓ Лоббиг зохицуулах, нээлттэй оролцоотой шийдвэр гаргах
- ✓ Сонгуулийг шударга явуулах, зөрчил гаргасан этгээдэд хариуцлага тооцох механизмыг бүрдүүлэх
- ✓ Иргэд, хүний эрхийн төлөө тэмцэгчид, шүгэл үлээгчид ба сэтгүүлчдийг чадавхжуулж эрхийг нь хамгаалах

Хэмжих нэгж: Хувь

АЙМГУУДЫН ӨРСӨЛДӨХ ЧАДВАР ЯМАР БАЙНА ВЭ?

Эдийн засгийн бодлого, өрсөлдөх чадварын судалгааны төвөөс Аймгуудын өрсөлдөх чадварын тайланг 8 дахь жилдээ тодорхойлж байгаа бөгөөд 2019 оны тайланг Лхагва гарагт танилцууллаа. 2019 оны тайлангаар Орхон аймаг тэргүүлж, Булган аймаг сүүлийн байрт орлоо.

Аймгуудын өрсөлдөх чадварыг хэмжихдээ эдийн засгийн тамир тэнхээ, засаглалын үр ашиг, бизнесийн үр ашиг, дэд бүтэц гэх үндсэн дөрвөн бүлгийн статистик мэдээлэл болон санал асуулга нийлсэн нийт 176 шалгуур үзүүлэлтийг нэгтгэн тооцдог. Өрсөлдөх чадвар хамгийн сайн аймаг нь 100 оноотой байх ба бусад аймгуудыг үүнтэй харьцуулдаг.

Энэ удаагийн тайлангийн үр дүнгээс харахад Орхон аймаг тэргүүлсэн хэвээр байна. Харин удаах байруудад Өмнөговь, Дорноговь, Дархан-Уул аймгууд оржээ. Харин сүүлийн байруудад Говь-Алтай, Архангай, Булган аймгууд эрэмбэлэгджээ. Өрсөлдөх чадварыг хэмждэг үндсэн дөрвөн бүлгээр буюу Эдийн засгийн тамир тэнхээгээр Өмнөговь, Засаглалын үр ашгаар Сүхбаатар, Бизнесийн үр ашгаар Дархан-Уул, Дэд бүтцээр Орхон аймгууд тус тус тэргүүлжээ.

Аймгуудын өрсөлдөх чадварын дундаж оноо өнгөрсөн жилээс 2 оноогоор буурсан. Аймгуудын дундаж онооноос харахад эдийн засгийн тамир тэнхээ, засаглалын үр ашиг, бизнесийн үр ашиг бүлгүүдийн оноо буурсан бол дэд бүтэц бүлгийн оноо өссөн байна.

Бид аймгууд чинь засаг захиргааны нэгж юмуу, эдийн засгийн нэгж юмуу? гэдгийг ялгах хэрэгтэй. Аймгуудыг эдийн засгийн нэгж болгохын тулд эдийн засаг санхүүгийн төвлөрлийг багасгах хэрэгтэй. Одоо бол бүх юм Улаанбаатарт төвлөрч байгаа. Аймаг орон нутаг өөрөө хураасан татварынхаа тодорхой хэсгийг шууд авч үлддэг, зарим татварыг хуваадаг болох

хэрэгтэй. Эдийн засгийн эрх чөлөөтэй газар л хүмүүсийн амьдралын түвшин дээшилдэг. Аймгаасаа хот руу зугтаагаад байгаагийн гол шалтгаан бол эдийн засгийн эрх чөлөөгүй байгаатай холбоотой.

Дефакто тоймын гол агуулгыг хураангуйлан бэлтгэв

Тоймын бүрэн эхийг jargaldefacto.com вебсайтаас үзэх боломжтой.

Та “Дефакто Газет” цахим сонинг тогтмол хүлээн авахыг хүсвэл

www.jargaldefacto.com болон www.defacto.mn вебсайтад өөрийн имейлээ бүртгүүлнэ

РЕДАКЦЫН ЗӨВЛӨЛ

Ерөнхий эрхлэгч:
Дамбадаржаагийн Жаргалсайхан

Ерөнхий Редактор:
Ганбаатарын Жавзмаа

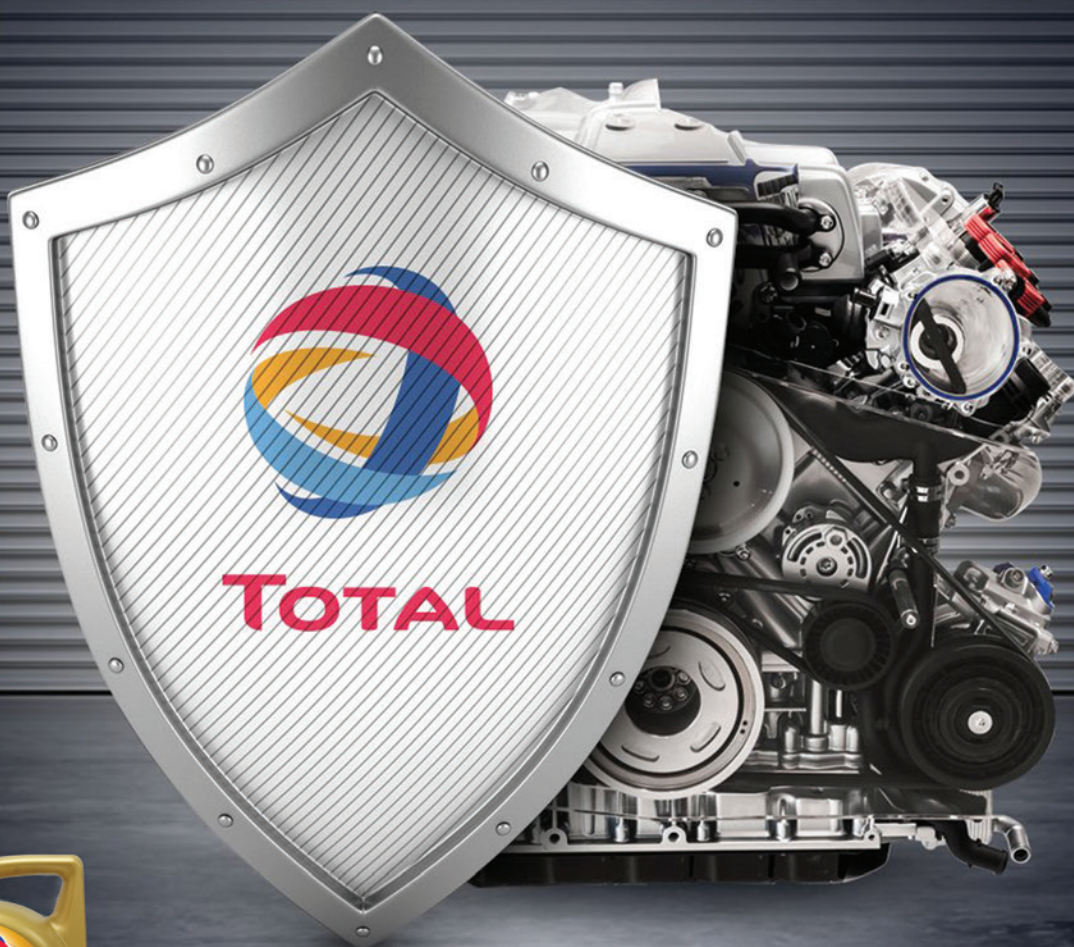
ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН БАГ

Отгонсүрэнгийн Билгүүн
Адъяагийн Тунгалаг

ХОЛБОО БАРИХ

✉ editor1@jargaldefacto.com
☎ +976 94109342
🌐 www.defacto.mn

ХӨДӨЛГҮҮРИЙН МӨНХИЙН ҮС

**TOTAL QUARTZ 9000
5W-40**

**ДОКТОР АВТО СҮЛЖЭЭ
ДЭЛГҮҮРИЙН БҮХ САЛБАРААР
ХУДАЛДААЛАГДАЖ ЭХЭЛЛЭЭ.**

Холбоо барих утас: 9411-7143, 9906-6402

 www.minesup.mn

 fb.com/TOTALMongolia

 @TOTALMongolia

 @TOTALMongolia

Албан Ёсны Дистрибьютор:

UP
MINES
www.minesup.mn